

Arta Kronberga, Agrolesursu un ekonomikas institūts
Iveta Pāvula, SIA "Spelta"

Kaņepes ierindojas starp laukaugu sugām, kurām ir spēcīgs inovācijas potenciāls, un kuras varētu būt Latvijā audzējams "nišas" augs ar iespēju veidot stabilu lauksaimniecības apakšnozari valsts mērogā.

Kaņepju šķirnes sēklu ieguvei

Kaņepēm ir izmantojams viss – no saknēm līdz ziediem, un plašo izmantošanas iespēju dēļ tās Latvijā ir audzētas jau vairākus gadsimtus. Līdz šim kaņepju izmantošana un pētniecība Latvijā ir bijusi vairāk fokusēta uz šķiedras kaņepēm. Tomēr tirgus tendences liecina, ka pasaulē un Eiropā stabili pieaug pieprasījums pēc jauniem, veselīgiem pārtikas produktiem. Kaņepes ir ideāls augs. Pateicoties augstajai kaņepju sēklu uzturvērtībai, no tām ražotie pārtikas produkti tiek dēvēti par "superpārtiku" (*superfood*).

Pēc audzētāju pieredzes Latvijas apstākļos, var izaudzēt augstas kvalitātes pārtikas kaņepju sēklas, pēc kurām ir pieprasījums arī Eiropas tirgū. Īpaši jāuzsver, ka Latvijā ir saglabājušās vairākas vietējās kaņepju šķirnes, kas ļoti labi pielāgojušās vietējiem apstākļiem. Varam lepoties, ka viena no šīm vietējām šķirnēm – 'Adzelvieši', ir reģistrēta Eiropas augu šķirņu katalogā! Šobrīd 'Adzelvieši' ir visā Eiropas Savienībā pirmā un pagaidām vienīgā ģenētisko resursu saglabājamā kaņepju šķirne, kas reģistrēta ES Lauksaimniecības kultūru kopējā šķirņu katalogā (no kopumā 77 reģistrētām sējas kaņepju šķirnēm). Šogad šim sarakstam pievienota vēl viena Latvijā reģistrēta šķirne – 'Pūriņi'. Pirmās 'Adzelvieši' šķirnes reģistrācija un iespēja saņemt par audzēšanu platību maksājumus ir vairāku gadu darba rezultāts, sadarbojoties vairākiem Zemnieku saimības biedriem, Agrolesursu un ekonomikas institūtam (AREI), Zemnieku saimības ministrijai un Valsts augu aizsardzības dienestam. Jau trešo gadu AREI uzraudzībā tiek ataudzēts šķirnes 'Adzelvieši' sēklas materiāls saimniecībā z/s "Lojas" un z/s "Adzelvieši" un piedāvāts tirdzniecībā.

Daudzās valstīs dažādu iemeslu dēļ šādu vietējo kaņepju šķirņu nav. Tāpēc svarīgi to apzināties un censties šīs vietējās šķirnes – mūsu nacionālo bagātību, saglabāt un izmantot. Taču, lai veicinātu vietējo šķirņu izmantošanu, nepieciešams izprast, kā tās audzēt, uzglabāt un pārstrādāt. Lai šķirne nav tikai teorija "uz papīra", bet gan rezultējas pieprasītos pārtikas produktos, nodrošinot ceļu no lauka līdz mūsu galdam. Pārtikas nozarē ļoti būtisku lomu spēlē garšas īpašības, kas šo ceļu padara veiksmīgāku. Šim labs piemērs ir šķirne 'Adzelvieši', kuras izcilās garšas īpašības ir novērtējuši gan daudzi klienti, gan Michelin zvaigznes restorānu pavāri. Tas rosināja audzētājus un ražotājus ieguldīt savus resursus šķirnes reģistrācijā un dziļākā izpētē.

Pateicoties Eiropas Lauksaimniecības Fonda lauku attīstībai (ELFLA) atbalstam, jau trešo gadu tiek realizēts projekts "Pārtikas kaņepju audzēšanas, pirmapstrādes tehnoloģiju izstrāde un produkcijas kvalitātes uzlabošana uzņēmumu ilgtspējības un ekonomisko rādītāju uzlabošanai" (Nr. 17-00-A01620-000023), kurā kopā darbojas zinātnieki no AREI, uzņēmēji no SIA "Spelta", SIA "Transhemp" un Mazsalacas novada zemnieku saimniecības "Lojas". Šis projekta mērķis ir veicināt sadarbību starp pārtikas

kaņepju audzētājiem, pārstrādātājiem un pētniekiem, lai izstrādātu inovatīvas un ilgtspējīgas pārtikas kaņepju audzēšanas un pirmapstrādes tehnoloģijas, uzlabotu no kaņepēm gatavotu pārtikas produktu kvalitāti un produkcijas iznākumu. Viens no projekta mērķiem ir Latvijas vietējo šķirņu potenciāla izpēti sēklu ieguvei. Paralēli šim pētījumam pieaug no šķirnes 'Adzelvieši' ražotu pārtikas produktu noieta tirgus: produkcija jau pieejama Latvijas lielākajos mazumtirdzniecības veikalos (RIMI, Maksima, TOP) kā arī daudzos citos mazākos veikalos, kur tiek tirgoti SIA "Transhemp" zīmola "Ramans", SIA "Spelta" zīmola "Loja" un z/s "Adzelvieši" ražotā kaņepju produkcija. Ceram, ka pēc projekta rezultātu apkopošanas varēs uzlabot audzēšanas tehnoloģijas, kā arī kaņepju uzglabāšanas un pārstrādes tehnoloģijas. AREI Priekšu pētniecības centrā šogad jau trešo gadu gan konvencionālos, gan bioloģiskos audzēšanas apstākļos iesētas trīs vietējās šķirnes – 'Adzelvieši', 'Pūriņi', 'Sidrabi', un tās tiek salīdzinātas ar komerciāli pieejamajām šķirnēm – 'Finola', kā arī šķiedras kaņepju šķirnēm 'Uso' un 'Zenit'.

ES limitējošais faktors jebkuras kaņepju šķirnes audzēšanai ir THC (tetrahidrokanabinola) saturs augos – tas nedrīkst pārsniegt 0,2%. Mūsu pētījumu rezultāti parādīja, ka THC saturu ietekmēja divi galvenie iemesli – katras konkrētās šķirnes ģenētiskās īpašības un konkrētā gada klimatiskie apstākļi. 2018. gadā, kas bija ļoti sauss, THC saturs šķirnēs bija augstāks, bet 2019. gadā – zemāks. Pētītās šķirnes pēc THC satura varēja nosacīti sadalīt trīs grupās – pirmā ar ļoti, ļoti zemu THC saturu (šķiedras kaņepju šķirnes 'Uso' un 'Zenit'), kurām THC saturs bija pat 100 reizes zemāks nekā pieļaujamais, otrā – ar zemu THC saturu, kas bija apmēram piecas reizes zemāks nekā pieļaujamais (visas Latvijas vietējās šķirnes) un trešajā grupā iekļaujama šķirne 'Finola', kurai THC saturs bija visaugstākais un vienā gadījumā pat sasniedza pieļaujamo robežu 0,2%.

Pēdējā laikā Eiropā un pasaulē pieaug interese arī par kaņepju audzēšanu kanabidiola (CBD) iegūšanai, kam gan, protams, nepieciešamas speciālas šķirnes. Arī CBD saturs augos augstāks bija 2018. gadā. Visās pētītajās šķirnēs kopumā CBD saturs bija zems – salīdzinoši augstāks tas bija Latvijas vietējā šķirnē 'Sidrabi' un somu šķirnē 'Finola'.

Bez rakstā minētajiem rezultātiem, projekta ietvaros tiek pētīti arī citi kaņepju audzēšanas un pārstrādes aspekti. Šķirnes klātienē ieraudzīt un ar projekta rezultātiem iepazīties varēs Lauka dienās, kas plānotas Agrolesursu un ekonomikas institūta Priekšu pētniecības centrā (kontaktpersona: Arta Kronberga, arta.kronberga@arei.lv) un 31. jūlijā Mazsalacā, kur lauka dienas organizēs SIA "Spelta" un ZS "Lojas" (kontaktpersona: Iveta Pāvula, pavula.iveta@gmail.com). Visi interesenti laipni aicināti!

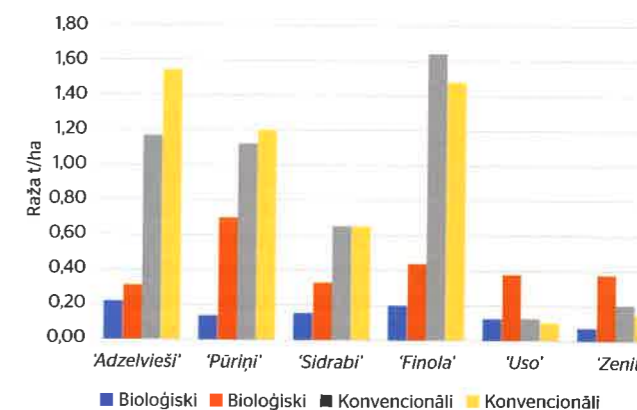
THC un CBD saturs variācija dažādām kaņepju šķirnēm 2018. un 2019. gadā

Šķirne	CBD, %		THC, % (pieļaujamā robeža <0,2%)	
	Minimāli	Maksimāli	Minimāli	Maksimāli
'Adzelvieši'	0,39	0,61	0,043	0,074
'Pūriņi'	0,36	0,85	0,013	0,040
'Sidrabi'	0,89	0,97	0,038	0,043
'Finola'	0,45	0,90	0,035	0,200
'Uso'	0,20	0,64	0,007	0,040
'Zenit'	0,21	0,64	0,001	0,039

Audzējot kaņepes sēklai, svarīgākie rādītāji, protams, ir to raža un kvalitāte.

Kaņepes prasa barības vielām bagātu augsni. Tas pierādījās, vērtējot šķirņu ražas bioloģiskajā un konvencionālajā laukā. 2018. gadā saussums ļoti traucēja sadīgšanu un barības vielu uzņemšanu, tāpēc bioloģiskajā laukā ražas bija ļoti zemas. Bioloģiskajos apstākļos augstākā raža iegūta šķirnei 'Pūriņi' 2019. gadā – 0,7 t/ha, bet pārējo šķirņu raža bija līdzvērtīga un svārstījās no 0,3 līdz 0,4 t/ha. Konvencionālajā laukā ražas bija būtiski augstākas – līdz pat 1,64 t/ha, un var izcelt trīs līderes – šķirnes 'Finola', 'Adzelvieši' un 'Pūriņi'.

Kaņepju šķirņu sēklu raža bioloģiskajā un konvencionālajā sistēmā 2018. un 2019. gadā

Projektā tiek salīdzināta arī šķirņu kvalitāte. Iegūtie rezultāti liecina, ka Latvijas vietējās šķirnes kvalitātes ziņā ir līdzīgas, un to kvalitātes rādītāji ir līdzvērtīgi selekcijas ceļā izveidotajai šķirnei 'Finola'.

Eļļas un proteīna saturs kaņepju šķirņu sēklās konvencionālajā sistēmā 2018. un 2019. gadā

